

EL MAS DE L'ESQUERRER

Situada dins de l'antiga partida del Prat de Cubelles, entre el vell camí ral i la platja, però en el terme de Vilanova i la Geltrú, aquesta casa fortificada posseeix una de les poques torres de planta quadrada que resten al llarg de la costa de ponent. La torre antigament quedava isolada i es comunicava amb la casa per mitjà d'un petit pont situat a l'alçada del primer pis, sistema que s'emprava aleshores per a defensar-se de les incursions procedents del mar. De la fortificació només es veuen algunes espitlleres. Si gairebé no es tenen dades de la torre, en canvi es troben notícies històriques de la masia des del segle XII, de quan en deien "lloc de Viver".

El topònim Viver és propi del Berguedà i de la Segarra. És difícil discernir pel cognom de procedència si un personatge tenia una o altra vinculació geogràfica.

Quan l'any 1161, l'arquebisbe de Tarragona cedí uns delmes del terme de Montoliu a Guillem de Claramunt, en el document consta la signatura d'"Arnaldi de Vivario".¹⁾ Després, el 1174, l'esmentat Guillem de Claramunt donà a Santes Creus unes propietats en el terme del Codony, junt al riu Francolí, i al costat de les signatures de Ramon de Cubelles i d'Arnau de Tamarit, hi ha les d'"Arnaldi de Viver" i "Bernardi de Viver".²⁾ En aquest darrer cas no podem dubtar de la vinculació dels Viver amb les nostres contrades, més tenint en compte que el Claramunt era el senyor de Cubelles, i que mesos abans havia fet donació del castell de Garidells fent citació en el document dels dits "Arnaldo de Vivario" i Ramon de Cubelles.³⁾ Però les relacions entre el Claramunt i els Viver eren ja feia anys l'any 1167, quan amb el consell de Guillem de Claramunt, així mateix senyor de Tamarit, Bernat de Viver i la seva muller Ermessenda van cedir el castell de Vespella.⁴⁾ Posterior-

ment, en un acte celebrat a Vilafranca el 1182, Bernat i Arnau de Viver foren testimonis del vasallatge de Berenguer de Tallada a Guillem de Claramunt.⁵⁾ I per finalitzar, Bernat de "Vivario" fou marmessor del testament de Guillem de Claramunt l'any 1190.⁶⁾

Que els Viver eren "cubellencs" ja podríem assegurar-ho el 1177, per mitjà d'un escrit referent a Castelldefels, on es troben les signatures de Bernat i d'Arnau junt a les de Dalmau de Cunit, Guillem de Cunit, Berenguer de Vilafranca, Berenguer d'Avinyó i Pere de Calafell.⁷⁾ I que Viver era del terme del castell de Cubelles podem dir-ho a partir d'un pergami de l'any 1197, quan els Vilafranca van vendre a Guillem de Cort un honor que tenien en el terme de "castrí de Cubelles", el qual afrontava pel cantó de llevant i migdia "in alodio de Viver".⁸⁾ Del mas de Cort se'n tenen notícies el 1343,⁹⁾ i d'aquest lloc consten les peces de terra nùms. 866 a 871 del Cadastre de 1739, situades entre el camí ral i el Prat de Cubelles, o sigui, veïnes de l'actual mas de l'Esquerrer.

En el fogatge de 1365-70, s'escriptura "Pere Roçell dez viver" home espars del "benifet de sancta Caterina de Cubelles", i en el cens de 1381 es troba "P. Rosell des Viver hom espars del terme de Cubelles".

Els primers Esquerrer cubellencs són inventariats en el fogatge de 1553. Es deien Joan i Bertomeu Squerrer i habitaven en la Quadra de Gallifa. De l'any 1560 és el testament de la vídua Francesca Esquerrera, fent esment de l'hereu Bartomeu i els seus germans Antoni i Simeó,¹⁰⁾ però sabem que n'hi havia un altre, el citat Joan.¹¹⁾ L'hereu era casat amb Eufrosina¹²⁾ i junt amb el seu fill, també dit Bartomeu, fou mort el 1585 en un atac de moros

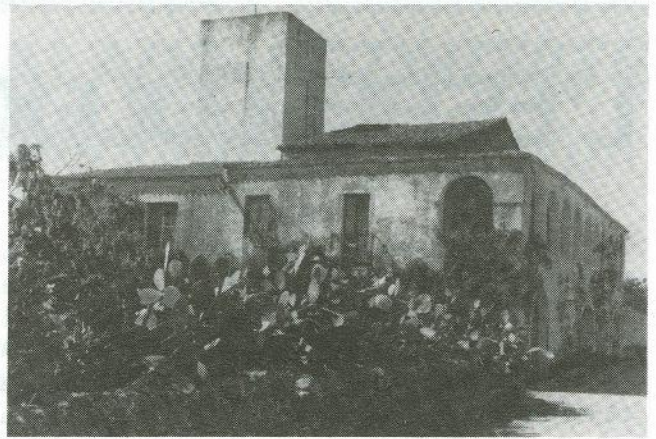
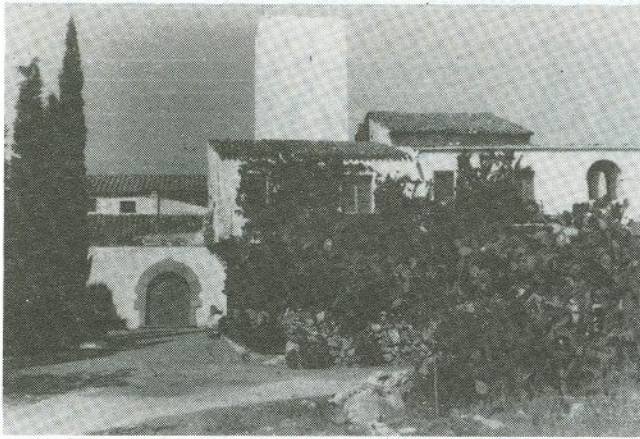
a la "casa de la torre del prat",¹³⁾ o sigui, a l'actual mas de l'Esquerrer, el qual era distint del mas on vivia "Joan Squarrer de montanya"¹⁴⁾ i de la masia on habitava l'Antoni Esquerrer i els seus fills (difunt ja el 1593), casa coneguda per mas de l'Olla,¹⁵⁾ masia de la qual sols queden les runes vora el mas Trader.

Després del luctuós succés, en el mas de l'Esquerrer només hi van viure Bartomeu Gassó i Bartomeu Escardó.¹⁶⁾ Però els Esquerrer continuen a Cubelles durant el segle XVII i la darrera referència d'ells és la mort d'un Antoni Escarrer en terra de moros, a l'Alger,¹⁷⁾ el 1683.

Al tombant del segle XVIII, l'any 1704, el mas d'en Escarrer era propietat de Francesc Llanusa¹⁸⁾ i després consta que hi vivien Gabriel Gil i "Faret del Mas del Escarer".¹⁹⁾ Les terres del Prat de Cubelles eren considerades inhabitables i foren adquirides pel Comú,²⁰⁾ però el "Mas d'en Escarré" persisteix en el Cadastre de 1739 i continuava a mans de "Francisco Llanussa".²¹⁾

El lloc va passar definitivament al terme de Vilanova l'any 1750. El Prat de Cubelles, on sols hi havia joncs, fou venut a particulars el 1803, mentre en el mas hi vivia Magí Llanusa,²²⁾ el qual posseïa "lo prat del Mas del Escarré", segons consta en un document del 1820.²³⁾

La restauració de la casa data del 1851. Nou anys després, la carretera fou construïda entremig dels masos de Dalt i de Baix. Aleshores el "Manso Escarrer" era de Josep Rosell i Serracan.²⁴⁾ Contra el costum del país, la masia presenta la façana de cara al Nord, tal vegada per la insalubritat deguda a la proximitat del mar. En aquesta part de la casa existeixen nou arcs que formen una gran galeria a l'alçada del primer pis. La part més moderna



Vista anterior i posterior del Mas de l'Esquerrer (Foto: V. Carbonell)

és la del cantó de mar. De fet, hi ha tres fases de construcció ben marcades: torre i cos central (s.XVI-XVII), façana (s.XIX) i la darrera fa poc.

Segons l'"Arte Heràldica" (Adarga Catalana), d'en Garma y Duran, com també Martí de Riquer, els "Esquerrer de Vilanova de Meyá" (?) eren posseïdors d'un escut on portaven "lo camper d'or tres pals de sinoble", o sigui, tres pals verds sobre fons groc. No creiem que els nostres Esquerrer tinguessin res a veure amb la noblesa, però ens preguntem d'on venia aquesta família que va donar nom a una masia en la qual no hi van viure dos segles. Per ara tots els indicis indiquen un altre Mas Esquerrer, del qual es tenen notícies en el Prat de Llobregat a les darreries del s. XV. Un Anton Esquerrer, casat amb Eulàlia Godai, vivia en un mas que antigament portava els noms de Bertran i de Godai. Aquest Esquerrer morí vers l'any 1512.²⁵⁾ Fills del matrimoni foren Bartomeu i Pere. Del primer, casat amb Margarida Macià, es perden els lligams amb el Prat a partir del 1519.²⁶⁾ El segon, casat amb Violant, continuarà la nissaga dels Esquerrer al delta del Llobregat.²⁷⁾ Un Pere Squerrer, terratinent i dedicat a la cria de bestiar, el 1540 comprava censals per valor de 45 lliures 10 sous a Miquel Plana de Cubelles i a Joan Roig de la Geltrú.²⁸⁾ Ambdós conciutadans figuren en el fogatge de 1553, com també hi consta

Joan Mir de Cunit o Vilaseca, el qual, l'any 1552 signava una àpoca o rebut a Pere Esquerrer per una quartera de blat per una pensió de censal mort.²⁹⁾ I un any abans, a instància de Pere Esquerrer s'embargava a Pere Climent de Vilanova pel que devia als hereus d'un tal Anton Llorenç, difunt.³⁰⁾ No tenim més dades. En el fogatge de 1553 es troba Pere Squerrer en el Prat de l'Hospitalet i Bartomeu Squerrer en el Prat de Sant Boi. Pere morí vers 1557.³¹⁾

La coincidència del prenom dels primers Esquerrer del Prat (Antoni i Bartomeu) amb alguns dels Esquerrer de Cubelles i les relacions "socials" de Pere Esquerrer del Prat amb persones de la nostra rodalia, ens fan sospitar que Joan i Bartomeu Squerrer de Gallifa (any 1553) eren descendents del Bartomeu desvinculat del Prat envers el 1519. És una hipòtesi que cal estudiar amb profunditat.

Vicenç Carbonell

Igualada, 1989

NOTES

- 1 i 2. "Llibre Blanc" de Santes Creus, doc. nús. 101 i 101.
- 3 i 4. "J. MARIUS, "Cartas de población y de franquicia", doc. nús. 150 i 132.
5. "Llibre Blanc", doc. núm. 249.
- 6 i 7. "Cartolari de Sant Cugat", docs. nús. 1102 i 1113.
8. J. ALTURO, "L'Arxiu antic de Santa Anna", doc. núm. 631. Barcelona, 1985.

9. M. LLUÏSA ORRIOLS, "Alguns aspectes de la Geltrú a la Baixa Edat Mitjana", pàgs. 30 i 49.
- 10, 11, 12, 13, 14 i 16. J. AVINYÓ, "Història de Cubelles", pàgs. 84-85, 78, 99, 98-99, 107 i 87. Cubelles, 1960.
15. "Capbreu dels castells i quadres de Cunit, Callifa i Segur" foli 29v, 1593.
17. Albert VIRELLA, "La nostra mar", 1968.
18. Albert VIRELLA, Miscel·lània Penedesenca 1978, pàg. 207.
19. "Llibre de comptes de Rocarcs pa", folis 4 i 13v, anys 1731-33.
20. S'esdevení l'any 1733, segons GARI, pàg. 157.
21. Les peces del "Mas d'en escarreg" eren les nús. 831, 832, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 1646, 1647 i 1648.
22. Arxiu de can Garí de Vilanova f. 20.
23. "Costa o diari" del masover de Parellada. Arxiu Roig.
24. Arxiu de can Garí, f. 35, any 1869.
25. J. CODINA, "Els pagesos de Provençana (984-1807)", vol. I, pàg. 390 a 491.
26. J. CODINA, ibídem, pàg. 513.
27. J. CODINA, ibídem, pàg. 524.
28. J. CODINA, ibídem, pàg. 577.
Un censal era el dret a cobrar una pensió anual com a contrapartida d'un capital donat, garantit sobre uns béns immobles, semblant a la hipoteca. De fet era un préstec usuari encobert. El tipus corrent de pensió era d'un 5% i no podia passar del 10%. El censal era redimible.
29. J. CODINA, ibídem, pàg. 579.
Un censal mort era el pactat irredimible.
30. J. CODINA, ibídem, pàg. 585.
31. J. CODINA, ibídem, vol. II, pàg. 45.